

גלות עשרת השבטים ומשמעותה

מוטי גולדרייך

ראשי פרקים:

- (א) המקורות לגלות עשרת השבטים.
- (ב) סדר ההשתלטות האשורית וזיהוי של 'פול'.
- (ג) משמעות הבאת הכותים.
- (ד) משמעות הפסח בימי הזקיו.
- (ה) תפישת גלות ממלכת ישראל בספר מלכים לעומת ספר דב"י.

(א) המקורות לגלות עשרת-השבטים:

גלות עשרת השבטים מתוארת בספר מלכים' שלש פעמים:
הפעם הראשונה בתוך תיאור שנותיה האחרונות של מלכות ישראל, במ"ב י"ז,
ו': "בשנת התשעית לחושע לכד מלך אשור את שמרון ויגל את ישראל אשורה וישב
אותם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי".
הפעם השניה בחמשכו של אותו פרק, לאחר פסוקי התוכחה המתארים את
הסיבות לחורבן מלכות ישראל (שם פס' כ"ג): "...ויגל ישראל מעל אדמתו אשורה
עד היום הזה".
ואילו הפעם השלישית בפרק י"ח פס' י"א מתוך התיחסות למלחמת אשור
ביחודה: "ויגל מלך אשור את ישראל אשורה וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי
מדי".

לעומת זאת כיבוש ממלכת ישראל וחגליתה אינם מוזכרים כלל בדברי-הימים

ב' (אף לא אגב תיאור התקדמות אשור לעבר יהודה, בניגוד למ"ב י"ח, י"א
שחובא לעיל). בדב"י א' מוזכרת גלות שבטי גד, ראובן וחצי-המנשה: "ויער
אלקי ישראל את רוח פול מלך אשור ואת רוח תלגת פלנר מלך אשור ויגלם
לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה ויביאם לחלח וחבור וחרא ונהר גוזן עד היום
הזה" (דב"י א', ה' כ"ו).

(ב) סדר ההשתלטות האשורית וזיהוי של 'פול':

לאורך רוב תקופת קיומה ניחלח ממלכת ישראל מאבק ממושך ומתיש עם שכנתה
הצפון-מזרחית חלא היא ארם. אך כבר בימי אחאב מתחילה אשור לחוות גורם
מרכזי ביחסי הכוחות במזרח התיכון, תחליך שהולך ומתחזק עד כיבוש ארם,
ישראל, יהודה ולתקופה קצרה אפילו מצרים, בידי האימפריה האשורית. החופעה
האשורית הביאה מספר פעמים לברית קצרת מועד בין ישראל לארם על מנת להתמודד
יחד כנגד האיום האשורי. דוגמא לכך ניתן למצוא בקרב קרקר בימי אחאב או
בברית בין פקח בן רמליחו לבין רצין. עם חלוף האיום האשורי המידי חוזרות

ישראל וארם לחאבק זו בזו תוך התעלמות מהסכנה הטמונה בממלכה האשורית המתפתחת אט אט.

אם בקרב קרקר הצליחה הברית האיזורית לבלום את התפשטות אשור, הרי שבחמשך השתלטו האשורים על ארם (ועובדה שנוצלה ע"י ירבעם השני ע"מ לבסס את שלטונו על כל האיזור), ומאוחר יותר אף על ממלכת שומרון. על פי המקראות ניתן לאבחן שלבים שונים בתחליך זה:

א] מ"ב ט"ו י"ט-כ': "בא פול מלך אשור על הארץ ויתן מנחם לפול אלף ככר כסף להיות ידיו אתו לחזיק הממלכה בידו; ויצא מנחם את הכסף על ישראל על כל גבורי החיל לתת למלך אשור חמשים שקלים כסף לאיש אחד וישב מלך אשור ולא עמד שם בארץ". בשלב זה מסתפק מלך אשור בגבית מס כבד בלבד.

ב] מ"ב ט"ו כ"ט: "בימי פקח מלך ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור ויקח את עיון ואת אבל בית מעכה ואת ינוח ואת קדש ואת חצור ואת הגלעד ואת הגלילה כל ארץ נפתלי ויגלם אשורח". עיון ואבל בית מעכה נמצאות למרגלות החרמון, קדש וחצור במזרח הגליל ואילו ינוח בגליל המערבי. א"כ כבר בימי פקח גולים יושבי עבר-הירדן והשבטים הצפוניים, יושבי הגליל.

מסע כיבוש זה של תגלת פלאסר מובא גם ביחס למלכות יהודה. במ"ב ט"ז מתוארת מצוקתו של אחז בשל הלחץ של ארם וישראל עליו. אחז שולח שוחד לתגלת פלאסר על מנת שזה יושיעו מרצין ופקח. בעקבות מסעו של תגלת-פלאסר ארם מוגלית, רצין מלכה מומת, ישראל מאבדת חבלי-ארץ ניכרים ויהודה נחלצת מן המיצר.

גם בדבתי"ב כ"ח מתואר מסעו של תגלת פלאסר אך בהבדלים מסוימים: בספר מלכים משמע כי לחצם המשותף של רצין ופקח היה רק איום שלא יצא לפועל, כפי שניתן להסיק מהתיאור: "אז יעלה רצין מלך ארם ופקח בן רמליחו מלך ישראל ירושלם למלחמה ויצרו על אחז ולא יכלו להלחם". לעומת זאת בדבתי"ב מתוארות מפלות כבדות של יהודה הן בפני ארם והן בפני ישראל: "ויתנהו ה' אלקיו ביד מלך ארם ויכו בו וישבו ממנו שביח גדולה ויביאו דרמשק וגם ביד מלך ישראל נתן ויך בו מכה גדולה; ויחרג פקח בן רמליחו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד הכל בני חיל...וישבו בני ישראל מאחיחם מאתים אלף נשים בנים ובנות...". תיאור זה גם איננו דומה לחתיחסותו של ישעיהו המכנה את שני המלכים חללו "זנבות האודים העשנים האלה" (ע"י ישעיהו ז', א-ט). כמו במלכים, גם בישעיהו מובא שרצין ופקח עלו על ירושלם "ולא יכל להלחם עליה".

כמו כן משמע בדבתי"ב, שאפילו תגלת פלאסר, שבא לאחר שהוזמן על ידי אחז, לא טמן ידו בצלחת ולא הקפיד כל כך על נימוסיו כאורח ולא הסתפק בתפקיד 'הגיבור והמושיעי' כפי שמשמע בספר מלכים. אדרבה: "ויבא עליו תלגת

פלנאסר מלך אשור ויצר לו ולא חזקו; כי חלק אחז את בית ח' ואת בית המלך וחשרים ויתן למלך אשור ולא לעזרה לו¹. לא מוסבר במה היצר מלך אשור לאחז ואף נחלקו בכך המפרשים, מכל מקום מתוך הפסוק חבא משמע שחכוונה למס חקבד שנאלץ אחז לקבל על עצמו.

ג) במ"ב י"ז א"ו מתואר כיבוש ממלכת ישראל ע"י שלמנאסר והגליחת ע"י מלך אשור (החגליה עצמה לא נעשתה ע"י שלמנאסר כי אם ע"י סרגון, יורשו).

ד) במ"ב י"ח-י"ט, לאחר הזכרת גלות מלכות ישראל, מתוארת נפילת יכל ערי יהודה תבצורות' לידי סנחריב, העלאת המס הכבדה בה מנסה חזקיהו לרצות את סנחריב, המצור על ירושלים ולבסוף החצלה הניסית ומות סנחריב. גם בדבחי"ב ל"ב מובא מחלך זה אך ללא הזכרת גלות שומרון וללא הבחרח חאם אכן נפלו ערי יהודה תבצורות לידי סנחריב, הביטוי "ויחן על הערים תבצורות ויאמר לבקעם אליו" הינו סתום.

הבעיה שנתורה, מבחינת סדר הזמנים, היא גלות שבטי גד, ראובן וחצי המנשה. כפי שכבר צוטט, מוזכרים בדבחי"א פרק ח' פול ותגלת פלאסר כאלו שחגלו את שנים וחצי השבטים. את פול פגשנו כבר בסעי' א' כמלך שאליו מעלה מנחם מס, אך לא מוזכרת שם הגלית יושבי עבר הירדן.

ניתן להסביר שהמקרא כדרכו משלים את דבריו העניינים במקום אחד על ידי העשרתם ממקום אחר. לפי הסבר זה קדמה להגלית הגליל והגלעד בימי תגלת פלאסר, גלות ראשונה בימי פול.

תמיכה מסוימת להסבר זה ניתן למצא בדברי הז"ל ששבטי גד, ראובן וחצי המנשה גלו תחילה מכל השבטים בגלל שהעדיפו את עבר הירדן המזרחי ויתרונותיו הכלכליים על פני עבר הירדן המערבי, המקודש יותר (עי' במדבר רבה כ"ב ז').¹

ברם מתוך עיון במקורות החסטוריים מתברר שאין מלך שנקרא פול שקדם לתגלת פלאסר, אדרבה, תגלת פלאסר עצמו נקרא בכתובות מסוימות בשם פול, שחיה ככל הנראה שם נוסף לאותו מלך.

לפי זה צריך לחדחק ולהסביר את הביטוי של דבחי"א "את רוח פול מלך אשור ואת רוח תגלת פלנסר מלך אשור" כחסבר שפול הוא תגלת פלאסר (או כפי שנכתב בדבחי"א תגלת פלנסר).¹ אם אכן נזחה את פול כתגלת פלאסר נוכל להעלות אפשרות שכבר במסעו הראשון, בימי מנחם, הוא חגלה חלק מיושבי עבר הירדן ושם את שאר ישראל למס, ורק במסעו בימי פקח הוא חגלה את יושבי הגליל ואת שאר יושבי הגלעד. לפי מחלך זה יובן, מעט יותר, מדוע הפסוק בדבחי"א מחלק בין פול לתגלת פלאסר, כוונת הכתוב היא לחלק בין שני גלי הגלויות. כמובן שחסבר זה גם יישב את דברי חז"ל על הקדמת גלות יושבי עבר הירדן לגלות שאר השבטים.

ג) משמעות הבאת הכותים:

במלכים ב' (י"ז, כ"ד-מ"א) מובא סיפור חגלית עמים זרים לשטחה של מלכות ישראל על ידי מלך אשור (ככל הנראה סרגון). מקורם הוא בבל, כותא, עוא, חמת וספרוים. העמים הללו עבדו ע"ז ונענשו ע"י אריות שחיו אוכלים בחם, עד שמלך אשור מביא כהן שמלמד אותם כיצד יש לעבוד את ה' יאלקי הארץ'.

נראה שמטרת פרשיה זו היא לחזק בצורה חריפה את מלכות ישראל ולחראות עד כמה חמור חטאם, כחמשך לתחילת הפרק העוסק בגלות מלכות ישראל וסיבותיה. פרשיה זו מבליטה באופן מזעזע את טענת ירמיהו: "החימיר גוי אלחים וחמה לא אלחים ועמי המיר כבודו בלוא יועיל; שמו שמים על זאת ושערו חרבו מאד נאם ה'; כי שתיים רעות עשה עמי אתי עזבו מקור מים חיים לחצב לחם בארות בארת נשברים אשר לא יכלו חמים" (ירמיה ב', י"א-י"ג).²

בפרשה מודגשת דביקות הכותים באילולי השקר שלהם למרות האריות האוכלים בחם והמוכיחים כי אין לאילייהם שום יכולת לחגן עליהם, וזאת בניגוד לעם ישראל שהמיר את עבודת ה' בע"ז.

יש בפרשיה זו גם הדגשה נוספת לעיקרון שעבודה זרה כתוספת לעבודת ה' מהווה סתירה ואיננה נחשבת כעבודת ה'. כך תוסבר הניגודיות שבפסוקים ל"ג-ל"ז: "את ה' חיו יראים ואת אלחיהם חיו עבדים... עד היום הזה הם עשים כמשפטים הראשנים, אִינֶם יִרְאִים אֶת ה' ואינם עשים כחקתם וכמשפטם וכתורה וכמצוה אשר צוה ה' את בני יעקב... לאמר לא תיראו אלחים אחרים... כי אם את ה'..."³.

בפרשיה זו גם מופיעה יחודיות השגחתו של ה' על א"י "לא ידעו את משפט אלקי הארץ". יתכן שמסר זה מועבר דוקא דרך גויים בגלל החשש שהודעתו לישראל תביא להבנה מוטעית שבח"ל אין ה' מולך אלא האליל המקומי, כתפיסה האלילית חרוחת באותה תקופה. (ועיי אבי"ע דברים ל"א, ט"ז שמסביר את הרעיון המחשבת של 'אלקי-הארץ').

ד) משמעות הפסח בימי חזקיהו:

בדבחי"ב מוקדשים פרקים כ"ט-ל"א לטיהור המקדש, הקרבת הפסח, ניתוץ חבמות וחיידוש המעשרות. האריכות הרבה הזאת בולטת על רקע אי הזכרת מעשים אלו במספר מלכים (אמנם ניתוץ חבמות ע"י חזקיהו מופיע בספר מלכים אך לא מודגש כמעשה של העם אלא של חזקיהו ואין כל רמז לכך שהדבר נעשה גם בשטחי אפרים ומנשה). אין ספק כי עצם טיהור המקדש והקרבת קרבן הפסח הוא מאורע בעל חשיבות עצומה, אך נראה שיש כאן מסר בעל משמעות רבה יותר:

בפרק ל' מתוארת שליחת הרצים ע"י חזקיהו, לא רק לשטחי מלכות יהודה, אלא גם לאפרים ומנשה. הרצים מזכירים בתוך חשדו שלחם "שובו אל ה' אלקי אברהם יצחק וישראל וישב אל הפליטה הנשארת לכם מכף מלכי אשור".⁴ ניתן היה לחבין, במחשבה ראשונה, שמדובר בתקופה שלאחר גלות עשרת השבטים ושזאת חסיבה שיכול חזקיהו לחזמין אליו את פליטי אפרים ומנשה. אך בבדיקה מדוקדקת יותר נגלה שאין הדבר כך. בפרק כ"ט פסי' ג' מובא: "הוא בשנה הראשונה למלכו בחדש הראשון פתח את דלתות בית ה' ויחזקם". בפסי' י"ז מובא תאריך הנוכת המקדש: "ויחלו באחד לחדש הראשון לקדש וביום שמונה לחדש באו לאולם ה' ויקדשו את בית ה' לימים שמונה וביום ששה עשר לחדש הראשון כלו". עד סוף הפרק מתואר יום הנוכת המקדש ובתחילת הפרק הבא מהליט חזקיהו לדחות את הפסח לחדש השני מכיון שלא נטהרו עדיין מספיק כהנים ועדיין לא נאסף העם. אם כן אין ספק שמדובר עדיין באותה שנה, היא השנה הראשונה למלכות חזקיהו".

אם כך מתי שארית הפליטה והרי ממלכתו של הושע בן אלה גלתה רק בשנה חשית לחזקיהו? וכיצד יכול חזקיהו לשלוח שליחים לשטחה הריבוני של מלכות ישראל? האין הוא חושש שהושע ימנע משליחיו מלבצע את שליחותם? הפתרון המתבקש מתבסס על העובדה שהוזכרה לעיל, שקדמה לגלות הושע גלות של יושבי עבר-הירדן והגליל. בתקופת הושע בן אלה מלכות ישראל היא שארית פליטה וחזקיהו מקוה לשכנעם שהאסון שפקד אותם אכן נובע מהחלתפלות מעל מלכות בית דוד. חזקיהו קורא להם לחזור בחם מטענת אבותיהם שחיתה בבחינת "אין לנו חלק בדוד ולא נחלה לנו בן ישי" (ש"ב כ', א'), שליחי חזקיהו קוראים להם "ואל תחיו כאבותיכם וכאחיכם אשר מעלו בה' אלקי אבותיהם... עתה אל תקשו ערפכם כאבותיכם תנו יד לחי ובאו למקדשו..." (פסי' וי-טו').

חזקיהו ראה חשיבות כה רבה בהבאת העם גם ממלכות שומרון עד שעיבר את השנה לצורך כך, לפי אחת הדעות בסנחדרין (י"ב ע"א-ע"ב). חשיבות העיבור גדלה עוד יותר לפי החסבר הטוען שירבעם בן נבט מנע את ישראל מלחוג את הרגלים עם יהודה על ידי הפרדת הלוח של מלכות ישראל מזה של מלכות יהודה באמצעות עיבור השנה וחשפת חודש נוסף ללוח של מלכות ישראל. לפי החסבר הנ"ל, חזקיהו איזן את הפער בין שני הלוחות ע"י עיבור השנה מסיבות שאינן אקלימיות אלא ימפני הטומאה (שהרי ברור שכל עיבור הנובע מסיבות אקלימיות בוצע גם במלכות ישראל. על מנת לשמר את הפער בן-החדש שבין הלוחות, שומרון הקפידה על שימור אדר כ'חדש-האביב).⁵

ואכן, למרות הלעג לו זכו השליחים, הגיע לבסוף ציבור גדול מן השבטים אשר, מנשה יששכר וזבולון ואפילו מאפרים. זהו אם כן המקור של חז"ל שטוענים בתענית ל' ע"ב שחושע בן אלה ביטל את הפרוסדאות, שקבע ירבעם בן נבט, שמנעו

את האפשרות לעלות לירושלים. סביר שאם חושע היה רוצה בכך היה יכול למנוע
הן את מעבר השליחים והן את עליית אנשי ישראל לירושלים, וכנראה שגם חושע
איננו שולל את איחוד שארית שומרון עם יהודה (חז"ל טוענים בירושלמי תענית
פ"ד, ה"ז כי נענש על כך שלא קרא לאנשיו לעלות לירושלים ורק הרשה למי שרצה
לעלות, ובכך חביא לקטרוג על ישראל שלא עלו כולם, היה עליו אי"כ לא רק
להסכים לאיחוד אלא גם לאחד בפועל את שתי הממלכות).

רמז נוסף לאוירת האיחוד נמצא מיד עם הגליית הגליל ועבחי"י, על ידי
תגלת פלאסד, בימי אחז מלך יהודה, ככל הנראה מעט לפני מרד חושע בפקח:
בדבחי"ב כ"ה, י"ט מופיע הביטוי "אחז מלך ישראל!!" יתכן שהושע היה
מהמתנגדים לנסיון המלכת בן-טבאל על יהודה (עי' ישעיהו ז', ו') ותמך
באיחוד הממלכה (לא בהכרח בגלל סיבות אידיאולוגיות, יתכן שהיו לו סיבות
פרקטיות שונות כמו המנעות מעימות מיותר ומכאיב עם אשור), ועל רקע כשולן
המלכת בן-טבאל והחורבן שבא בעקבות נסיון זה, ביצע חושע את המרד כנגד פקח.
(ואולי לזה רומז חזקיהו כשהוא קורא לאנשי ישראל שלא להיות כאבותיהם
וכאחיהם: שלא יהיו כאבותיהם - ירבעם בן נבט והחולכים בעקבותיו, ולא
כאחיהם - פקח וסיעתו. לפי זה המלגלים לשליחים היו תומכי גישתו של פקח).

ה) תפישת גלות ממלכת ישראל בספר מלכים לעומת ספר דבחי"י:

לאור הפרקים הקודמים ניתן למצא הבדל מהותי ביותר ביחס כלפי גלות
ממלכת ישראל בין ספר מלכים לבין ספר דברי-הימים.

הגישה הכללית בספר מלכים מתייחסת לגלות ישראל כגזר דין סופי, כגלות
ממנה לא ישובו עוד: "...ויגל ישראל מעל אדמתו אשורה עד היום הזה" (מ"ב
י"ז, כ"ג). וכן ביטוי חריף לא פחות: "וימאס ה' בכל זרע ישראל ויענם ויתנם
ביד שסים עד אשר השליכם מפניו: כי קרע ישראל מעל בית דוד וימליכו את
ירבעם בן נבט..." (שם כ"כ"א).

לעומת זאת בספר דבחי"י מודגשת האחדות הנוצרת בעקבות נפילתה, החלקית
ולבסוף המוחלטת, של מלכות ישראל. ולכן שם מופיע ענין הפסח שמסמל את
האיחוד, בחסכתו של מלך ישראל, ולא בימלכיס' (בניגוד לפסח בימי יאשיהו
שמופיע גם בימלכיס').

בדבחי"י גם מוזכר אחז כמלך ישראל לאחר גלות השבטים הצפוניים
והמזרחיים. ואפילו בימי יאשיהו מסופר בדבחי"ב ל"ד, ו-ז' שטיחר את ערי
מנשה, אפרים ועד נפתלי מעי"ז וגדע אשורות וכו' "בכל ארץ ישראל", לעומת
התיאור במלכים שמזכיר רק את בית-אל וערי שומרון (מ"ב כ"ג, י"ט).

לכן בדבחי"ב לא מוזכרת כלל גלות ישראל, אפילו לא אגב תיאור מלחמות אשור ביחודה כפי שמובא במלכים, שחרי ממלכת ישראל לא גלתה אלא רק אנשיה גלו, והיא עצמה חזרה למקורה, ליחודה.

זאת גם חסיבה שמעשה הבאת הכותים אינו מוזכר בדבחי"י, שחרי הוא מחוץ קיטרוג חמור על ישראל ואם כי מכאן אין ראייה, שחרי ענין הכותים שיק למלכות ישראל ולכן אין הכרח שיוזכר בדברי-הימים למלכי יהודה).

כך גם נסביר את ההבדל בתיאור תוצאות מסעו של תגלת פלאסר בין ספר מלכים, שבו לא מוזכרות תבוסות יהודה בפני ישראל וארם, ומשמע שהזמנת אשור עי"י יהודה הועילה - דבר הנותן מעין לגיטימציה לחגלית הגליל ועבחי"י עי"י תגלת פלאסר, לעומת ספר דבחי"י שבו משמע שאחז עצמו לא קצר פירות מהזמנת אשור אלא סבל מהם, אולי כעונש על ששכר אותם כנגד אחיו. כן מובא בדבחי"י סיפור תבוסת יהודה בפני ישראל ושיחרור השבויים עי"י אנשי ישראל, זהו ויתור גדול בשעה שיש ביכולתם להכריע את מלכות יהודה, ואין ספק שלא היו נוהגים כך כלפי שום עם אחר, דבר המראה על רגש אחוה והמוכיח כי הקשר שבין ישראל ליחודה הוא קשר אמיץ ואמיתי ולעולם לא ינותק.

ספר דבחי"י מבטא א"כ את החו"א של הקב"ה המובאת בסנהדרין צ"ד ע"א "ביקש תקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג", משיח שיאחד את עץ אפרים עם עץ יהודה (עי' יחזקאל ל"ז). וכן מבטא דבחי"י את דעת רבי אליעזר במשנה (סנהדרין ק"י): שעשרת השבטים עתידים לחזור, בניגוד לדעת רבי עקיבא שאינם עתידים לחזור, המבוטאת בספר מלכים.

ונתפלל שנוכה במהרה לקיבוץ גלויות מלא ותתקיים נבואת ישעיהו (כ"ז, י"ג): "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור (שם גלתה מלכות ישראל) והנדחים בארץ מצרים (שם גלתה שארית יהודה לאחר רצח גדליה) והשתחוו לחי' בחר הקדש בירושלם!!!"

תערוכת:

¹ על פי זה נסביר שבשלב הראשון גלו מרבית יושבי עבר הירדן ונתתו רק

מעטים בגלעד וחם חוגלו בגל החגליה השני.

^{1א} בדרך זו נוקט גם פירוש 'דעת מקרא' לדבחי", אך, לעניות דעתי, שנה יחודה קיל, מחברו, בחביאו סיעתא לזחות שבין מול לבין תגלת מלאסר, מחגמי (סנהדרין צ"ד). חסוענת כי שמונה שמות היו לו וביניהם גם 'עולי ויתגלת מלאסר', שכן מדרש זה ודאי שלא בא לתאר אמת חסטרותית כי אם מסר רעיוני שחרי בין שמונת השמות המובאים שם נמצאים גם 'שלמנאסר' ו'סרנון' שחם מלכים ידועים ומוכרים. יתירה מזו, כל שמונת השמות מיוחסים ל...סנהריב שגם הוא ללא ספק איננו תגלת מלאסר!!

² ואין מבחינה זאת חבדל אם חכותים חיו נרי אריות או נרי אמת כמחלוקת בנדח

(נ"ו:); (סנהדרין פ"ח:); ועוד. בכל מקרה ברור לחלוטין שחם לא חמירו את

אליהם גם לאחר שחוכה לחם שח' הוא אלקי הארץ.

³ לכני חבטויו "וישלח ח' בחם את חאריות" (פס' כ"ח), ניתן למצא לו רק שתי

מקבילות בתנ"ך בחם מפורש שח' משלח בעי"ח במישחו: "וישלח ח' בעם את חנחשים

חשרפים וינשכו את חעם" (במדבר כ"א, ו') ו"וגם את חצרעה ישלח ח' אלקיך בם"

(דברים ז', כ'). יתכן גם לחוסיף ביטוי שלישי אם כי לא בבנין 'פיעלי

כקודמו אלא בבנין 'הפעיל': "חנני משליח בך...את חערב" (שמות ח', י"ז).

חקשר בין חכותים לכעניס חינו ברור: מדובר בעמים שעובדים עבודה זרה

בארץ ישראל, ארץ אשר יתמיד עיני ח' אלקיך בח", ויושבים בארץ זו במקום

עם-ישראל. (גם חערוב קשור בשחרור חעם, חמתאים לארץ חקדושה, על מנת לחשיבו

אליח).

לכאורה פרשת שילוח חנחשים איננה מתאימה לקריטריון זה, אך עיון נוסף

בפרשיה זו יבחר את קישרה לענינו: פרק י"ט שבחומש במדבר מחווח כידוע

קפיצת זמן של 38 שנה ומעבר אותנו מחשנה חשניח ליצי"ם לשנה חארבעים. אם

נבדוק נגלה שבמרק כ"א מתלוננים בני-ישראל לראשונה כנגד ח', ולא רק כנגד

משה: "יודבר חעם באלקים ובמשה" (פס' ח'). אם כן שילוח בעלי חיים ישירות

ע"י חקב"ח קורה בעקבות 'מרידת' עם ישראל בקב"ח ערב חניסתו לארץ. (א"כ כן

גם ניתן לחסביר את חערוב כתגובה על טענת פרעה "לא ידעתי את ח", שמחוח

מרד כנגד חקב"ח, וכנגד טענתו "וגם את ישראל לא אשלח" שמונעת את חניסת עם

ח' לארצו).

ניתן אף לומר כי התלונה כנגד אלקים ומשה, חיתה הלונה רגילה, כתלונות חקודמות שחיו בזמן המסע במדבר, אלא שבשעה שמתכוונים לכניסה לארץ מקבלת התלונה מימד המור הרבה יותר, שהרי אין דומה החוטא כנגד המלך באחת מערי השדה כחוטא בכניסתו לפלטרין של המלך. זאת, אם כן, הסיבה שחתורה נוקטת בלשון "באלקים ובמשה", כיון שערב הכניסה לארץ נחשבת התלונה כחמורה במיוחד, ובדומה לכנענים והכותים, גם בניי חסורחים בפלטרין של מלך. נעושים בשילוח בע"ח.

יתכן שחסבר זה גם תורם להבנת ענין כיתות נחש הנחושת ע"י חזקיהו כחקבלה ניגודית למלכות ישראל (ואף לקודמו למלכות יהודה). חזקיהו אינו מבטל רק ע"ז של שיתוף אלילים עם הקב"ה אלא פועל גם כנגד עבודת ה' ע"י אמצעים שזחו חרשו הראשוני לע"ז (ע"י רמבי"ם ח"י ע"ז, פ"א, ח"א-ב'). ע"י כיתות נחש הנחושת מונע חזקיהו את הצורך בו, שהרי ישראל לא יחטאו עוד בע"ז בפלטרין של מלך.

⁴ שמעתי מפי ר' יואל בן-נון חסבר הטוען כי השנה הראשונה מתיחסת לחידוש ממלכת חזקיהו לאחר חורבן שומרון ומפלת סנחריב. לפי חסבר זה העליה לרגל להקריב את קרבן הפסח חיתה לאחר שבטלח המלכות מעשרת השבטים. גם לפי חסבר זה, ניתן למצא בפרשת הפסח של חזקיהו סיוע לתפישה שהדגשת דבחי"ה היא לאחדות שתי הממלכות, כפי שיבואר בחמשך המאמר, דבר המתבטא בספירת מלכות חזקיהו מחדש, מחזמן בו גם שרידי עשרת השבטים היו תחת שלטונו.

⁵ וע"י עוד שם בנ"ס' שיש מספר חסברים לטעות שטעה חזקיהו בקביעת התאריך לפסח זה, טעות שעליה ביקש: "ח' הטוב יכפר בעד", בדח"ב ל', י"ח.